

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 4.*

**DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.4.71>**

**УДК 331.452**

*К. М. Дідур,*

*к. е. н., докторант кафедри економіки,*

*Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8489-0308>*

*С. П. Дмитрюк,*

*старший викладач кафедри експлуатації машинно-тракторно парку,*

*Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

*ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-2097-0797>*

## **СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ НА ВИРОБНИЦТВІ**

*K. Didur,*

*PhD in Economics, Doctoral candidate of the Department of Economics,*

*Dnipro State Agrarian and Economic University*

*S. Dmytriuk,*

*Senior Lecturer of the Department of Safety of Vital Functions,*

*Dnipro State Agrarian and Economic University*

## **SYSTEM OF MANAGEMENT OF PROTECTIVE WORK IN PRODUCTION**

*У статті розглянуто питання забезпечення безпеки та здоров'я працівників як невід'ємної складової концепції «безпеки людини», що відображає рівень соціальної захищеності та добробуту населення. Визначено ключову роль системи управління охороною праці (СУОП) як ефективного інструменту зниження ризиків виробничого травматизму та професійних захворювань. Особливу увагу приділено структурі СУОП в Україні, її функціональним рівням та взаємодії між органами державної влади, виконавчими структурами підприємств та представниками трудових колективів.*

*Проаналізовано переваги впровадження дієвої СУОП для підприємств, серед яких зниження рівня виробничих ризиків, мінімізація фінансових витрат, пов'язаних із нещасними випадками та професійними захворюваннями, підвищення продуктивності праці та поліпшення умов праці. Доведено, що ефективна система охорони праці сприяє зростанню довіри серед працівників, зміцненню репутації організації, підвищенню рівня соціальної відповідальності та забезпеченню відповідності нормативно-правовим вимогам.*

*Важливим аспектом дослідження є аналіз ролі керівництва у процесі управління охороною праці. Підкреслено необхідність активної участі топ-менеджменту у розробці політики безпеки, підтримці ініціатив з охорони праці та забезпеченні ресурсів для її реалізації. Також розглянуто значення залучення працівників до системи охорони праці, стимулювання їхньої участі у формуванні безпечного виробничого середовища та створення культури безпеки.*

*Запропоновано системний підхід до впровадження СУОП, що охоплює ідентифікацію та оцінку ризиків, розробку заходів щодо їх мінімізації, проведення навчання та підвищення кваліфікації працівників, моніторинг та періодичне оцінювання ефективності впроваджених заходів. Акцентовано увагу на важливості постійного вдосконалення системи*

*управління охороною праці шляхом аналізу інцидентів, оцінки ефективності профілактичних заходів та впровадження кращих практик.*

*Таким чином, впровадження ефективної системи управління охороною праці сприяє забезпеченню безпеки та збереженню здоров'я працівників, підвищенню рівня виробничої безпеки та сталому розвитку підприємств. Стаття містить рекомендації щодо оптимізації управлінських підходів у сфері охорони праці та пропозиції щодо подальших досліджень у цій галузі.*

*The article addresses the issue of ensuring the safety and health of employees as an integral component of the concept of “human security”, reflecting the level of social protection and well-being of the population. The key role of the Occupational Health and Safety Management System (OHSMS) as an effective tool for reducing occupational injury and disease risks is highlighted. Particular attention is given to the structure of the OHSMS in Ukraine, its functional levels, and the interaction between state authorities, enterprise management structures, and labor representatives.*

*The advantages of implementing an effective OHSMS for enterprises are analyzed, including the reduction of occupational risks, minimization of financial costs associated with accidents and occupational diseases, increased labor productivity, and improved working conditions. It is demonstrated that an effective occupational health and safety system enhances employee trust, strengthens the company's reputation, increases the level of social responsibility, and ensures compliance with regulatory requirements.*

*A significant aspect of the study is the analysis of the role of management in the occupational health and safety management process. The necessity of active participation by top management in developing safety policies, supporting occupational health and safety initiatives, and providing resources for implementation is emphasized. The importance of involving employees in the safety*

*management system, encouraging their participation in creating a safe working environment, and fostering a safety culture is also examined.*

*A systematic approach to implementing the OHSMS is proposed, encompassing risk identification and assessment, the development of measures to minimize risks, employee training and qualification improvement, as well as monitoring and periodic evaluation of the effectiveness of implemented measures. Emphasis is placed on the importance of continuous improvement of the occupational health and safety management system through incident analysis, assessment of the effectiveness of preventive measures, and the implementation of best practices.*

*Thus, the implementation of an effective occupational health and safety management system contributes to ensuring employee safety and health, increasing the level of workplace safety, and promoting the sustainable development of enterprises. The article provides recommendations for optimizing management approaches in occupational health and safety and offers suggestions for further research in this field.*

***Ключові слова:*** *безпека праці, охорона здоров'я, система управління охороною праці, СУОП, виробнича безпека, управління ризиками, культура безпеки, соціальна відповідальність, сталий розвиток.*

***Keywords:*** *occupational safety, health protection, occupational health and safety management system, OHSMS, workplace safety, risk management, safety culture, social responsibility, sustainable development.*

## **ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ**

Розробка і впровадження системи управління охорони праці на підприємстві – це системний та безперервний процес, що містить наступні етапи:

- планування СУОП, необхідність визначення небезпек і ризиків, а також постановка цілей і завдань, визначення ролей і обов'язків;

- встановлення політики охорони здоров'я, безпеки і обов'язків керівництва;
- впровадження СУОП, надання ресурсів, проведення навчання, комунікації та документації;
- моніторинг і вимірювання СУОП, це проведення аудитів, інспекцій та розслідувань, а також збір та аналіз даних;
- перегляд і вдосконалення СУОП, це оцінка ефективності, виявлення прогалин й можливостей, а також застосування коригувальних та запобіжних заходів.

Кожен етап впровадження СУОП повинен бути задокументований, переглянутий і регулярно оновлюватися, щоб забезпечити його ефективність і придатність. СУОП, а також має узгоджуватися з баченням, місією, цінностями та стратегіями організації, також передбачати участь та консультації всіх відповідних сторін, таких як працівники, менеджери, підрядники, постачальники, клієнти та регулюючі органи [8].

## **АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Вагомий внесок у розвиток системи управління охороною праці як на державному рівні так і на виробничому, а також планування, організації та координації робіт з охорони праці внесли наступні вчені: Г.Г. Гогіташвілі [4], А.С. Беліков, С.Г. Годяєв, С.П. Дмитрюк [3], Древаль Ю.Д., Шароватова О.П [5], Запорожець Д. В [6], Іваненко В. С [8], Капленко Г.Г. [9] та інш. Результати цих досліджень дали змогу суттєво змінити підхід до системи управління охороною праці, але в сучасних умовах необхідно розробити нові методи, які дозволять враховувати особливості сьогодення. За результатами аналізу наукових праць запропоновано розглядати державне управління охороною праці згідно із системними та структурно-функціональними характеристиками (підходами), що дозволяє з'ясувати компетентність усіх органів влади та управління за відповідною сферою регулювання. Проаналізовані основні функції управління та види контролю за

дотриманням законів щодо охороною праці. Проведено оцінку ефективності системи управління охороною праці. Віддаючи належне їх науковим напрацюванням з цієї проблематики, слід зауважити, що дослідження теоретичних аспектів розвитку системи управління сучасного підприємства ще не має координованого і системного характеру

## **ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ**

Наприкінці 2018 року уряд ухвалив Концепцію реформування системи управління охороною праці в Україні. Документ підготовлений відповідно до норм Європейського Союзу з безпеки та гігієни [9]. Концепція дає ключові проблеми у системі управління охороною праці (СУОП), а також практичні шляхи їх розв'язання. Її мета – це створити національну систему, що запобігатиме виробничим ризикам, забезпечить право працівників на безпечні й здорові умови праці.

СУОП в Україні наразі сформована за принципом коригувальних, а не запобіжних дій, тобто реагує на небезпечні випадки та ситуації, а не ставить у пріоритет на їх профілактику. Такий підхід не стимулює економічно роботодавців створювати належні, безпечні умови праці, не дозволяє інтегрувати СУОП у загальну систему управління виробництвом [5].

Жорстка регламентація правил виконання робіт та використання машин і механізмів призвела до значного обсягу нормативно-правових актів з безпеки та гігієни праці, не дозволяє оперативно та своєчасно реагувати на швидкий розвиток технологій і економіки. За таких умов підприємствам, особливо малим, складно швидко адаптуватися до сучасних технологій, змін на ринку товарів і послуг.

Ще однією з проблем є неякісне розслідування нещасних випадків, професійних захворювань та аварійна виробництві. Якщо на підприємстві формально, з помилками визначені причини нещасних випадків, це призводить до хибних висновків щодо їх профілактики. Ситуацію погіршує дефіцит кваліфікованих фахівців з охорони праці, недостатнє фінансування заходів із безпеки, також низька якість експертизи з безпеки та гігієни праці.

Реалізація Концепції дозволить спростити законодавство щодо безпеки і гігієни праці, зменшити адміністративне і регуляторне навантаження на роботодавців, а також дозволить підвищити рівень захисту життя та здоров'я працівників, ефективність роботи інспекції праці, а також відповідальність роботодавців за належні умови праці та безпечне виробниче середовище. Очікується, що такі заходи дозволять знизити рівень виробничого травматизму, аварій і професійних захворювань, а також поліпшити інвестиційний клімат в Україні [10].

## **ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ**

Система управління охороною праці (СУОП) – це комплексний підхід до організації охорони праці на підприємстві, що передбачає систематичне аналізування та планування заходів з покращення умов праці, з метою запобігання травмам та професійним захворюванням [4].

Основними принципами, на яких базується політика підприємства в галузі охорони праці є:

- визнання і забезпечення пріоритету життя і здоров'я працівників щодо результатів господарчої діяльності, повна відповідальність власника підприємства за створення належних, безпечних й здорових умов праці;
- комплексне управління і координація діяльності всіх органів управління з метою вирішення завдань з охорони праці;
- здійснення господарчої діяльності у відповідності з вимогами законодавчих та нормативно-правових актів з охорони праці;
- виявлення небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які є на робочих місцях, їх комплексна оцінка та впровадження заходів щодо зниження їх впливу на працівників;
- постійне поліпшення СУОП, яке дозволить мінімізувати ризики виникнення нещасних випадків, професійних захворювань та аварій у процесі господарчої діяльності;

- використання економічних методів управління охороною праці, фінансування заходів з охорони праці;
- залучення працівників до активної участі у створенні й забезпеченні здорових та безпечних умов праці;
- проведення навчання, професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників із питань охорони праці;
- інформування зацікавлених сторін про показники роботи із охорони праці, ризики виникнення нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві;
- використання найкращих світових практик для покращення функціонування системи управління охороною праці (СУОП) [6].

Основними функціями управління охороною праці є: прогнозування і планування роботи з охорони праці; організація та координація робіт; облік показників, аналіз та оцінка стану умов і безпеки праці; контроль за станом охорони праці, функціонуванням СУОП; стимулювання діяльності з охорони праці.

Основні завдання управління охороною праці:

- навчання працівників безпечним методам праці та пропаганда питань охорони праці;
- забезпечення безпечності технологічних процесів, виробничого обладнання, будівель та споруд;
- нормалізація санітарно-гігієнічних умов праці;
- забезпечення працівників засобами індивідуального та колективного захисту;
- забезпечення оптимальних режимів праці та відпочинку;
- організація лікувально-профілактичного обслуговування працюючих;
- професійний добір працівників щодо окремих професій;
- удосконалення нормативно-правової бази з питань охорони праці



Перший етап у впровадженні СУОП на підприємстві – це формування команди з питань охорони праці, яка буде займатися плануванням та впровадженням системи управління охороною праці. Ця команда має складатися зі спеціалістів з охорони праці, керівників підрозділів, а також працівників та профспілкових лідерів.

СУОП представляє собою сукупність органа управління та об'єкта управління, які пов'язані між собою каналами передачі інформації. Суб'єктом управління в СУОП на підприємстві в цілому є керівник (головний інженер), а в цехах, на виробничих дільницях і в службах – керівники відповідних структурних підрозділів і служб.

Згідно зі ст. 13 Закону України «Про охорону праці» роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до чинних нормативно-правових актів, а також забезпечити дотримання вимог законодавства про права працівників у галузі охорони праці [1].

З впровадження СУОП роботодавець зобов'язаний:

- створити відповідні служби і призначити посадових осіб, які забезпечують вирішення конкретних питань охорони праці, затвердити інструкції про їхні обов'язки, права і відповідальність за виконання покладених на них функцій, а також контролювати їхнє дотримання;
- розробити за участю сторін колективного договору і реалізувати комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів і підвищення існуючого рівня охорони праці;
- забезпечити виконання необхідних профілактичних заходів відповідно до обставин, що змінюються;
- упроваджувати прогресивні технології, досягнення науки і техніки, засоби механізації й автоматизації виробництва, вимоги ергономіки, позитивний досвід з охорони праці і т. п.;
- забезпечувати належний стан будинків і споруджень, виробничого устаткування, моніторинг за їхнім технологічним станом;

- забезпечувати усунення причин, що викликають нещасні випадки, професійні захворювання, і здійснювати профілактичні заходи, визначені комісіями з підсумків розслідування цих причин;

- організувати проведення аудиту охорони праці, лабораторних досліджень умов праці, оцінку технічного стану виробничого устаткування, атестацію робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці в порядку і терміни, обумовлені законодавством, а за їхніми підсумками вживає заходів щодо усунення небезпечних і шкідливих для здоров'я виробничих факторів;

- розробити і затвердити положення, інструкції, інші акти з охорони праці, що діють у межах підприємства, і встановлюють правила виконання робіт і поведження працівників на території підприємства, у виробничих приміщеннях, на будівельних майданчиках, робочих місцях відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці, забезпечує безкоштовно працівників нормативно-правовими актами й актами підприємства з охорони праці;

- здійснювати контроль за дотриманням працівником технологічних процесів, правил поведження з машинами, механізмами, устаткуванням й іншими засобами виробництва, використанням засобів колективного та індивідуального захисту, виконанням робіт відповідно до вимог щодо охорони праці;

- організовувати пропаганду безпечних методів праці та співробітництво з працівниками у галузі охорони праці;

- уживавати термінові заходи для допомоги потерпілим, залучати в разі потреби професійні аварійно-рятувальні формування при виникненні на підприємстві аварій і нещасних випадків.

Роботодавець несе безпосередню відповідальність за порушення зазначених вище вимог [1]. Для проведення організаційно-методичної роботи з управління охороною праці та координації діяльності всіх структурних підрозділів відносно забезпечення на робочих місцях та у кожному

структурному підрозділі умов праці відповідно до нормативно-правових актів, дотримання законодавства відносно прав працівників на підприємстві керівник (роботодавець) підприємства створює службу з охорони праці згідно з Типовим положенням, яка підпорядковується йому безпосередньо.

Згідно з Типовим положенням про службу охорони праці служба охорони праці виконує такі завдання: забезпечення безпеки виробничих процесів, обладнання, устаткування, будівель і споруд; забезпечення працівників засобами індивідуального та колективного захисту; створення умов для професійної підготовки й підвищення кваліфікації працівників з питань поліпшення умов та безпеки праці; вибір оптимальних режимів праці та відпочинку працівників; професійний добір виконавців для визначених видів робіт [2].

До основних функцій служби охорони праці належать: опрацювання ефективної цілісної системи управління охороною праці та сприяння вдосконаленню діяльності в цьому напрямку кожного структурного підрозділу і кожної посадової особи, а також проведення оперативно-методичного керівництва роботою з охорони праці та ін.

Служба охорони праці організовує:

- забезпечення працівників правилами, стандартами, нормами, положеннями, інструкціями та іншими нормативними актами з охорони праці;
- паспортизацію цехів, ділянок, робочих місць на відповідність їх вимог до охорони праці; облік, аналіз нещасних випадків, професійних захворювань і аварій, а також шкоди від цих подій;
- підготовку статистичних звітів підприємства з питань охорони праці; розробку перспективних та поточних планів роботи підприємства щодо створення безпечних і нешкідливих умов праці;
- роботу методичного кабінету охорони праці, пропаганду безпечних та нешкідливих умов праці шляхом проведення консультацій,

оглядів, конкурсів, бесід, лекцій, розповсюдження засобів наочної агітації, оформлення інформаційних стендів тощо;

- допомогу комісії з питань охорони праці підприємства в опрацюванні необхідних матеріалів і реалізації її рекомендацій;
- підвищення кваліфікації і перевірку знань посадових осіб із питань охорони праці [2].

Суб'єкт управління аналізує інформацію про стан охорони праців структурних підрозділах підприємства та приймає рішення спрямовані на приведення фактичних показників охорони праці у відповідність з нормативними. Об'єктом управління в СУОП є діяльність структурних підрозділів та служб підприємства по забезпеченню безпечних і здорових умов праці на робочих місцях, виробничих дільницях, цехах та підприємства в цілому.

Другий етап – це аналіз поточного стану системи охорони праці на підприємстві. Для цього необхідно здійснити огляд робочих місць та оцінити ризики, пов'язані з виробництвом. Оцінка ризиків має допомогти визначити пріоритети в плануванні заходів з покращення охорони праці на підприємстві.

Вихідними даними для аналізування СУОП є: результати внутрішніх аудитів і оцінювання дотримання нормативних вимог, що підприємство зобов'язалось виконувати; результати залучення працівників до ідентифікації небезпек і оцінювання ризиків, розслідування інцидентів; результати обговорення з працівниками, підрядниками та/або іншими сторонніми особами; інформація, надана сторонніми особами, зокрема їх пропозиції, скарги; дані, що підтверджують результативність діяльності підприємства у сфері охорони праці; ступінь досягнення цілей у сфері охорони праці та виконання програми досягнення цілей; результати розслідування інцидентів, відстеження коригувальних і запобіжних дій; план заходів, визначених за результатами попереднього

аналізування керівництвом; зміни обставин, зокрема нормативних вимог щодо охорони праці; рекомендації щодо покращення СУОП [4].

Результати аналізування мають бути спрямовані на удосконалення СУОП, зокрема щодо можливих змін у показниках діяльності підприємства, у політиці та цілях у сфері охорони праці, у відповідних елементах СУОП. Протоколи аналізування СУОП керівництвом, в яких реєструються розглянуті питання та прийняті рішення, зберігаються відповідно до вимог інструкції з діловодства на підприємстві. Інформування працівників підприємства про прийняті рішення за результатами аналізування керівництвом СУОП здійснюється у порядку, встановленому на підприємстві.

Третій етап – розробка плану дій з покращення охорони праці. План має включати опис заходів, необхідних для запобігання травм та професійних захворювань, а також чіткий графік впровадження цих заходів. Ключовим елементом плану дій є визначення відповідальних осіб та строків виконання: встановлення єдиного порядку планування, організації та координації роботи з охорони праці; формування організаційної структури управління охороною праці, призначення відповідальних осіб і визначення їх обов'язків; організація контролю за умовами і безпекою праці, рівнем безпеки виробництва; організація контролю за дотриманням працівниками правил, норм та інструкцій з охорони праці, правил експлуатації машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, використанням засобів колективного та індивідуального захисту, виконанням робіт відповідно до вимог чинних нормативно-правових актів з охорони праці; організація збирання інформації про фактичний стан охорони праці, її обліку, аналізу та оцінки за встановленими показниками; систематичне інформування працівників підприємства про фактичний стан умов праці на робочих місцях, про причини аварій, нещасних випадків і професійних захворювань; використання економічних методів для підвищення зацікавленості працівників у підтримці належного стану охорони праці,

дотриманні вимог правил, норм та інструкцій з охорони праці, впровадженні безпечних методів виконання робіт, підвищенні результативності функціонування СУОП на підприємстві; вжиття відповідних заходів впливу, спрямованих на підвищення персональної відповідальності посадових осіб за організацію та забезпечення безпеки праці, а інших працівників – за дотримання вимог нормативно-правових актів з охорони праці [8].

Четвертий етап – впровадження заходів з покращення охорони праці. Цей етап має передбачати навчання працівників з питань охорони праці, встановлення системи контролю за дотриманням вимог охорони праці, а також виконання запланованих заходів з покращення умов праці:

- здійснювати господарчу діяльність відповідно до вимог чинного законодавства України в області охорони праці;
- сприяти зниженню ризиків на основі постійної ідентифікації небезпек, оцінки і контролю ризиків;
- забезпечувати працівників необхідними засобами колективного та індивідуального захисту, а також впроваджувати нові та сучасні засоби колективного і індивідуального захисту для більш ефективного захисту працівників;
- підвищувати професійний рівень і знання персоналу підприємства у сфері охорони праці шляхом проведення відповідного навчання та інструктажів;
- планувати і впроваджувати організаційно-технічні заходи, спрямовані на забезпечення безпечної роботи виробничого обладнання, поліпшення умов праці працівників;
- сприяти підвищенню рівня культури безпеки праці;
- вдосконалювати технологію робіт та процесів з метою виключення або зменшення дії на працівників небезпечних і шкідливих виробничих факторів;
- забезпечувати оптимальні режими праці та відпочинку працівників. [7].

Основними видами контролю за станом охорони праці на підприємстві є: контроль з боку вищого керівництва підприємства; контроль з боку служби охорони праці підприємства; повсякденний контроль з боку керівників структурних підрозділів та відповідальних осіб підприємства; контроль з боку представників профспілкового комітету чи уповноваженої трудовим колективом особи з питань охорони праці (за їх наявності); нагляд та контроль з боку центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони праці [9].

Контроль за станом охорони праці з боку вищого керівництва підприємства полягає в аналізі звітів служби охорони праці підприємства щодо стану охорони праці на підприємстві, а також періодичному особистому контролю стану охорони праці на підприємстві під час комплексної перевірки, яка проводиться два рази на рік за участі керівників основних служб підприємства.

Контроль за станом охорони праці з боку служби охорони праці підприємства складається з періодичних перевірок структурних підрозділів підприємства фахівцем служби охорони праці за участі керівників цих структурних підрозділів. Усунення виявлених порушень вимог правил і норм з охорони праці повинно проводитися негайно. У разі виявлення порушення, що може заподіяти шкоду здоров'ю чи життю працюючих або призвести до аварії, робота зупиняється до усунення цього порушення. За результатами перевірки складається акт перевірки, який підписується фахівцем служби охорони праці та керівником структурного підрозділу, що перевірявся.

Контроль з боку керівників структурних підрозділів підприємства та осіб, відповідальних за організацію та безпечне виконання робіт, здійснюється щоденно протягом робочої зміни [9]. При цьому перевіряються: стан і правильність організації робочих місць (розташування і наявність необхідних засобів захисту та автоматики, захисних огорожень тощо); безпека технологічного обладнання; дотримання працівниками вимог

інструкцій з охорони праці; наявність і правильність використання працівниками засобів індивідуального та колективного захисту.

Контроль з боку представників профспілкового комітету (уповноваженої трудовим колективом особи з питань охорони праці) проводиться у відповідності до «Положення про громадських інспекторів з охорони праці» («Положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці»), яке затверджується на загальних зборах трудового колективу підприємства [9]. Нагляд та контроль з боку центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони праці, здійснюється відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

П'ятий етап – оцінка результатів впровадження системи управління охороною праці. Для цього необхідно провести аналіз ефективності заходів, визначити позитивні та негативні наслідки впровадження системи. За результатами аналізу можна скласти план дій на наступний рік, який повинен враховувати виявлені проблеми та заплановані раніше заходи [9].

Прикладами заходів безпеки є:

- 1) загальні заходи безпеки: прибирання і підтримання у чистоті приміщень, зокрема пішохідних зон; організація транспортного руху і пішохідних зон на території підприємства; забезпечення робочих місць усім необхідним; підтримання необхідних умов робочого середовища (наприклад температури, вологості); обслуговування систем вентиляції, електрозабезпечення тощо;

- 2) для потенційно небезпечних робіт: застосування методик, робочих інструкцій; використання відповідного устаткування; попередній інструктаж та/або навчання персоналу чи підрядників для виконання потенційно небезпечних робіт; застосування механізму контролю входу і виходу персоналу до ділянок, де виконуються потенційно небезпечні роботи;



3) у разі використання небезпечних матеріалів: встановлення рівнів запасів, місць зберігання та умов зберігання; обмеження зон, де можна використовувати небезпечні матеріали; поширення інформації щодо небезпечності матеріалів; екранування джерел випромінювання;

4) у разі використання машин, пристроїв та устаткування: планово-запобіжне технічне обслуговування та ремонт для запобігання виникнення відмов і несправностей; забезпечення засобами індивідуального захисту, контроль за їх застосуванням; перевірка та випробування таких пристроїв, як огорожувальні системи, системи вимикання, автоблокування, аварійно-рятувальне обладнання для обмеженого простору, системи пожежної сигналізації і протипожежне обладнання тощо;

5) у разі придбання товарів, устаткування, послуг: встановлення пов'язаних з охороною праці вимог до товарів, устаткування, послуг, що закуповуватимуться; повідомлення постачальнику про вимоги підприємства щодо охорони праці; попереднє схвалення вимог до транспортування небезпечних хімікатів, матеріалів тощо; попереднє схвалення вимог і специфікацій щодо закупівлі нових машин і нового устаткування; попереднє схвалення методик щодо безпечної експлуатації машин, устаткування і безпечного поводження з матеріалами перед їх використанням; вибір постачальників і моніторинг їх діяльності; перевірка придбаних товарів, устаткування, послуг;

6) у разі використання підрядників: встановлення критеріїв, за якими вибиратимуться підрядники; первинне оцінювання, моніторинг і повторне оцінювання діяльності підрядників;

7) у разі необхідності доступу на територію підприємства сторонніх осіб: контроль за входом на територію підприємства; встановлення рівня знань сторонніх осіб перед наданням доступу на використання устаткування; консультування чи проведення інструктажу з питань охорони праці; запровадження заходів адміністративного контролю чи встановлення

попереджувальних написів; контроль дотримання вимог охорони праці при проведенні робіт сторонніми особами [10].

Для забезпечення політики і цілей у сфері охорони праці розробляється і затверджується методика операційного контролю. Для координації дій органів управління та сил цивільного захисту на підприємстві, а також організованого та планового виконання комплексу заходів та робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій:

- 1) використовуються пункти управління та центри управління в надзвичайних ситуаціях;
- 2) утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 3) призначаються керівники робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 4) утворюються штаби з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 5) визначається потреба у силах цивільного захисту;
- 6) залучаються сили цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації [7].

Загальне керівництво організацією та проведенням заходів і робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, відновлювальних робіт залежно від рівня та характеру походження надзвичайної ситуації здійснює керівник підприємства, на території якого сталася надзвичайна ситуація. Для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації утворюється штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Рішення про утворення та ліквідацію штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації приймає керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації з урахуванням вимог статті 76 Кодексу цивільного захисту України, який затверджує склад цього штабу [6].

За необхідності на підприємстві розробляються плани взаємодії органів управління та сил цивільного захисту у разі виникнення

надзвичайних ситуацій відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, а також планів ліквідації аварійних ситуацій. Рішення про залучення додаткових сил цивільного захисту приймає керівник підприємства або керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт здійснюється відповідно до статті 79 Кодексу цивільного захисту України. Працівники підприємства ознайомлюються з надзвичайними ситуаціями, що прогножуються, та способами реагування на них за допомогою навчання і проведення інструктажів для відпрацювання навичок щодо дій в умовах надзвичайних ситуацій. Періодичні перевірки процедур реагування на надзвичайні ситуації за допомогою інструктажів необхідно проводити для впевненості в тому, що підприємство і аварійні служби можуть належним чином реагувати на надзвичайні ситуації, запобігати або пом'якшувати їх наслідки [7].

## **ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Впровадження системи управління охороною праці – це довгостроковий та систематичний процес, який має бути організованим та контрольованим на всіх етапах. Втілення системи управління охороною праці на підприємстві може допомогти зменшити кількість травм та професійних захворювань, покращити робочі умови та забезпечити безпеку працівників. Важливо зазначити, що ефективність системи управління охороною праці залежить від підтримки керівництва та участі всіх працівників підприємства.

В роботі приділено багато уваги визначенню проблематики організації органів управління, які займаються вирішенням проблем з охорони здоров'я, а також організація комунікативних процесів між роботодавцем та персоналом, громадськими організаціями та групами зацікавлених осіб щодо прийняття рішень про охорону праці на всіх рівнях регулювання.

Удосконалення нормативно-правового регулювання, які здійснюються в межах охорони праці допоможе вдосконалити контролюючі процеси та механізми, а також покращити умови праці працівників підприємства. Розроблення раціональної системи управління охороною праці має визначальне значення для здійснення ефективного державного управління та забезпечення розвитку економіки відповідно до міжнародних трудових норм.

Однією з серйозних проблем в системі управління охороною праці підприємства є те, що вона в більшості випадків побудована на принципах «коригувальних дій», тобто реагування на небезпечні, випадки що вже трапилися, а не на принципах «запобіжних дій», тобто їх профілактики, що не дозволяє визначити найбільш важливі і першорядні профілактичні роботи з охорони праці і направляти на них в першочерговому порядку матеріальні та фінансові ресурси. У результаті продовжують виникати нещасні випадки та небезпечні ситуації, що призводять до людських, матеріальних і фінансових втрат. Тому методи, які вживають багато економічно розвинених країн для оптимізації управління охороною праці актуально на сьогоднішній день і для нашої країни.

Головним принципом державної політики в галузі промислової безпеки та охорони праці є дотримання конституційних прав громадян на безпечні та здорові умови праці. Загальновідомо, що однією із важливих складових ефективності державної політики у галузі охорони праці є належна профілактична робота, спрямована на формування сучасного безпечного та здорового виробничого середовища, мінімізацію ризиків виробничого травматизму, професійних захворювань і аварій на виробництві, що в свою чергу сприятиме сталому економічному розвитку та соціальній спрямованості, збереженню і розвитку трудового потенціалу України. Поетапне впровадження СУОП на підприємстві дасть можливість покращити стан і умови праці, а також знизити рівень виробничого травматизму та захворювань та виробництві.

## Література

1. Закон України «Про внесення змін до статей 19 та 43 Закону України «Про охорону праці» № 3458-VI від 02.06.2011р.
2. Типове положення про службу охорони праці (НПАОП 0.00-4.35-04). Реєстрація: Мін'юст України від 01.12.2004 № 1526/10125.
3. Беліков А. С., Дмитрюк С. П., Годяев С. Г. Охорона праці в агропромисловому комплексі України. Черкаси, 2014. 645 с.
4. Гогіташвілі Г. Г. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами: навч. К. : Знання, 2007. 367 с.
5. Древаль Ю. Д., Шароватова О. П. Сутність та особливості сучасного стану державного управління охороною праці. Вісник НУЦЗУ: зб. наук. пр. Серія «Державне управління». 2020. Вип. 2 (13). С. 473-483. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/11745>.
6. Запорожець Д. В. Впровадження комплексних заходів з охорони праці запорука безпеки на виробництві. Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві: матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 24 листопада 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 146-147 URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10492>.
7. Здановський В. Г. Удосконалення системи охорони праці в Україні на основі ризикорієнтованої моделі. Безпека життєдіяльності. 2018. № 3. С. 32-35.
8. Іваненко В. С. Комплексна безпека підприємств агропромислового комплексу, як складова система управління. Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, м. Львів, 19 лютого 2021р. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2021. С. 295-297. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8880>

9. Капленко Г. Г., Дмитрюк С. П. Економічні методи управління охороною праці. Безпека людини в сучасних умовах VII міжнародна науково-методична конференція. 2015. С. 33-42.

10. Концепція реформування системи управління охороною праці в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989-2018-%D1%80?lang=ru>.

### References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine “On Amendments to Articles 19 and 43 of the Law of Ukraine “On Labor Protection”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3458-17#Text> (Accessed 15 March 2025).

2. Ministry of Justice of Ukraine (2004), “Standard regulation on occupational safety and health service”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1526-04#Text> (Accessed 15 March 2025).

3. Belikov, A.S. Dmytriuk, S.P. and Hodiaev, S.H. (2014), *Okhorana pratsi v ahropromyslovomu kompleksi Ukrainy* [Labor protection in the agro-industrial complex of Ukraine], Cherkasy, Ukraine.

4. Hohitashvili, H.H. (2007), *Upravlinnia okhoronoiu pratsi ta ryzykom za mizhna-rodnyimi standartami* [Occupational safety and risk management according to international standards], Znannia, Kyiv, Ukraine.

5. Dreval', Yu.D. and Sharovatova, O.P. (2020), “The essence and features of the current state of state management of labor protection”, *Visnyk NUTsZU: zb. nauk. pr. Seriiia «Derzhavne upravlinnia»*, vol. 2 (13), pp. 473-483, available at: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/11745> (Accessed 15 March 2025).

6. Zaporozhets', D.V. (2021), “The implementation of comprehensive labor protection measures is the key to safety in production”, *Aktual'ni problemy bezpeky zhyttiediial'nosti liudyny v suchasnomu suspil'stvi: materialy Vseukrains'koi naukovo-teoretychnoi internet-konferentsii* [Current problems of human life safety in modern society: materials of the All-Ukrainian scientific and

theoretical Internet conference], MNAU, Mykolaiv, Ukraine, pp. 146-147, available at: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10492> (Accessed 15 March 2025).

7. Zdanovs'kyj, V.H. (2018), "Improvement of the labor protection system in Ukraine based on a risk-oriented model", *Bezpeka zhyttiediial'nosti*, vol. 3, pp. 32-35.

8. Ivanenko, V.S. (2021), "Comprehensive safety of agro-industrial complex enterprises as a component of the management system", *Problemy ta perspektyvy rozvytku biznesu v Ukraini: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh vchenykh i studentiv* [Problems and prospects for business development in Ukraine: materials of the international scientific and practical conference of young scientists and students], L'vivs'kyj torhovel'no-ekonomichnyj universytet, L'viv, Ukraine, pp. 295-297, available at: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8880> (Accessed 15 March 2025).

9. Kaplenko, H.H. and Dmytriuk, S.P. (2015), "Economic methods of labor protection management", *Bezpeka liudyny v suchasnykh umovakh VII mizhnarodna naukovo-metodychna konferentsiia* [Human safety in modern conditions VII international scientific and methodological conference], pp. 33-42.

10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Resolution "Concept of reforming the labor protection management system in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989-2018-%D1%80?lang=ru> (Accessed 15 March 2025).

*Стаття надійшла до редакції 25.03.2025 р.*